

Bakunin - W sercu ludowej burzy...

Clifford Harper

Michał Bakunin urodził się w 1814 roku, w rosyjskiej rodzinie arystokratycznej. W wieku 21 lat zrezygnował z nauki w szkole artylerii w St. Petersburgu, aby studiować filozofię w Berlinie. Znalazł się tam pod wpływem filozofii młodoheglowskiej. To właśnie z tego okresu pochodzi jego słynne powiedzenie: "Pasja niszczenia jest pasją tworzenia". W przeciwieństwie do heglowskiego nacisku na pozytywną stronę w dialektyce "rewolucyjna negacja" Bakunina upatruje w negacji siłę napędową historii.

Dla młodego Bakunina nowy świat może wyłonić się tylko poprzez całkowite zniszczenie starego. Prawdziwym celem historii jest wyzwolenie ludzkości, a prawdziwe wyzwolenie jest możliwe jedynie dzięki zupełnemu zerwaniu z przeszłością. To zupełne zerwanie - rewolucja - jest aktem absolutnej negacji, dokonany przez całą ludzkość przeciwko wszelkiej władzy. Cel (wolność) i metoda (rewolta) idą ze sobą w parze. Bakunin był już podejrzliwy w stosunku do komunistów:

"Ich społeczeństwo nie jest wolnym, żywym związkiem wolnych ludzi, lecz stadem zwierząt, nieznośnie przymuszonych i zjednoczonych siłą, podążającym tylko za materialnymi celami, całkowicie ignorującym duchową stronę życia."

W 1844 roku Bakunin spotkał w Paryżu Proudhona i Marksa. Jednakże Marks i Engels gwałtownie sprzeciwili się jego poparciu dla ruchów narodowyzwoleńczych, a w szczególności dla powszechnego powstania, powiązanego z rewolucjami podbitych narodów. Powstał pomiędzy nimi rozdziewiek, który później miał się powiększać. W roku 1848 przemówienie Bakunina, wzywające do niepodległości Polski, skłoniło rząd francuski do wydalenia go.

W następnym roku Bakunin przybył do Drezna, gdzie był, mówiąc słowami Ryszarda Wagnera, "zdolnym i opanowanym przywódcą" powstania majowego. Jak wspomina Wagner, który był z Bakuninem na barykadach: "Wszystko w nim było wielkie. Był pełen dzikiego entuzjazmu i siły". Ten entuzjazm był powodem aresztowania go w Saksonii, gdzie został skazany na śmierć. Potem nastąpiła ekstradycja do Austrii, gdzie po raz kolejny otrzymał wyrok śmierci. Wtedy z kolei Rosja zażądała jego ekstradycji i Bakunin bez procesu znalazł się w Twierdzy Pietropawłowskiej, spędzając tam sześć lat. Więzienie i późniejsze zesłanie na Syberię nadwerężyły na zawsze jego zdrowie. Jednak w 1861 roku Bakunin dokonał dramatycznej ucieczki. Cała Europa mogła czytać o jego sensacyjnej podróży do Londynu przez Japonię i Amerykę.

Po przybyciu do Wielkiej Brytanii pierwszymi słowami Bakunina było pytanie o to, gdzie w Europie mają miejsce jakieś niepokoje.

"Spokój - pisał - tak wysoko ceniony, jest największą klęską, jaka może spotkać człowieka." Usłyszawszy, że nie ma żadnych, odpowiedział: "Cóż więc mamy wbić? Czy muszę jechać do Persji lub Indii, aby sprawy ruszyły? Siedzenie i nicnierobienie doprowadza mnie do szału."

Przez trzy lata Bakunin angażował się w ruch na rzecz odzyskania niepodległości przez Polskę. Klęska Powstania Styczniowego skłoniła go do odwrócenia uwagi od powstań narodowych w stronę rewolucji międzynarodowej. W 1864 roku we Włoszech Bakunin stworzył

Bractwo, międzynarodowe tajne stowarzyszenie "niewidzialnych przewodników w sercu ludowej burzy".

W 1868 roku Bakunin przyłączył się do Międzynarodowego Stowarzyszenia Robotników - I Międzynarodówki - europejskiej federacji radykalnych organizacji. Nie miała ona jednego oficjalnego programu, a jej politykę określały różne federacje i częste kongresy. Pomimo tego, że w skład Międzynarodówki wchodziły rozmaite organizacje, to jej Rada Generalna była zdominowana przez frakcję autorytarnych socjalistów, skupionych wokół Marksa.

Według Marksa, społecznym i ekonomicznym rozwojem społeczeństw klasowych rządzą "prawo naukowe", których działanie pojąć mogą jedynie studium jego metodami. Ewolucja społeczna rozwija się stopniowo przez długi okres czasu, aż do momentu wystąpienia zmiany rewolucyjnej. "We wszystkich poprzednich rewolucjach jedna klasa rządząca była zastępowana inną, która rosła w siłę "w łonie" dawnego społeczeństwa. Tak więc w kapitalizmie robotnicy powinni tworzyć centralnie zorganizowaną, zdyscyplinowaną partię polityczną, aby przejąć władzę w państwie i ustanowić "dyktaturę proletariatu". Takie idee przerażały Bakunina.

Bakuninowska krytyka autorytaryzmu Marksa rozpoczęła dyskusję nad dwoma zasadniczymi problemami nowoczesnej teorii i praktyki rewolucyjnej: roli radykalnych intelektualistów, których Bakunin ironicznie nazywał "uczonymi" oraz marksowskim pojęciem "socjalizmu naukowego".

Dla Bakunina rewolucyjną "burzę" tworzy nieuchronny bieg zdarzeń i może ona być wywołana z błahych powodów. Zorganizowane grupy mogą pomagać propagandą i działalnością w narodzinach rewolucji, ale tylko pod warunkiem, że odzwierciedlają one pragnienia mas. Grupy te nigdy nie powinny izolować się od mas i muszą starać się przeszkodzić skupieniu władzy w rękach elity, poprzez położenie nacisku na tworzenie wolnych stowarzyszeń.

Tylko zaangażowane i sprawujące kontrolę masy mogą przeprowadzić prawdziwą rewolucję. Nie dokona tego w ich imieniu "rewolucyjna" grupa, która sądzi, że wie wszystko najlepiej. Taka rewolucja, dowodził Bakunin, jest kontr-rewolucyjna. Uczniowie uważają się za lepszych od mas i sądzą, że są przeznaczeni do bycia przyszłą klasą dominującą, nową arystokracją.

Według Bakunina marksizm jest ideologią nowej klasy, dążącej do przejęcia władzy. Radykalna inteligencja mówi o obaleniu kapitalistów, o wyzwoleniu i końcu wyzysku, ale w rzeczywistości widzi w rewolucji doskonałą okazję do zrobienia kariery w przyszłości. Gdy te elity dojdą do władzy, użyją swej "nauki" do uzasadnienia swojej dominacji nad masami. Według Bakunina, tacy ludzie są "kwintesencją i naukowym wyrazem burżuazyjnego ducha i burżuazyjnego interesu".

Marksowski wywód o obiektywnych "naukowych prawach" społecznej ewolucji, prowadzonej przez nieuchronny rozwój ekonomiczny - "prawach", które mogą interpretować jedynie Marks i jego uczniowie - ma służyć tylko otumanieniu robotników. Wzywając do zachowania cierpliwości i oddalając rewoltę oraz zastępując rewolucję "sojuszami" z partiami burżuazyjnymi, zanim nie nastąpi "nieuchronny ostateczny kryzys" kapitalizmu, Marks sprzedawał klasę robotniczą w wieczną niewolę. Dla Bakunina nadęte teoretyzo-

wanie Marksa było idiotyzmem, nową religią z nowym kapłaństwem, którego Ziemi Raj, odsunięty w nieokreśloną przyszłość, był jedynie nową ideologią wciąż tego samego uciśku.

Jednakże w tamtym czasie w Międzynarodówce najbardziej popularnymi ideami były nie idee Marksa, lecz Proudhona, którego federalizm i mutualizm uformowały podstawy bakuninowskiej idei kolektywizmu. W odróżnieniu od marksowskiego pomysłu przejścia kontroli nad aparatem państwowym, zarówno Proudhon jak i Bakunin, postulowali organizację społeczeństwa swobodnych federacji, w których skład wchodziłyby niezależne stowarzyszenia, tworzone przez wolnych robotników.

Wkrótce kolektywizm stał się dominującym nurtem w największych federacjach w Międzynarodówce - włoskiej i hiszpańskiej, oraz coraz popularniejszy w sekcjach szwajcarskich, belgijskich i francuskich. Marks, zaalarmowany powodzeniem bakuninowskiego antyautorytarnego kolektywizmu, zagroził mu "ekskomuniką". Rozpoczął kampanię kłamstw i oszczerstw przeciw Bakuninowi, a komitet, stworzony w celu zbadania tych oskarżeń, przegłosował usunięcie Bakunina.

Marks dobrze wiedział, że usunięcie Bakunina z Międzynarodówki było konieczne, żeby przekształcić ją z konfederacji autonomicznych federacji w system partii politycznych, kierowany przez samego Marksa. Wtedy właśnie udało się Marksowi przeforsować zmierzającą do tego rezolucję. Szwajcarska federacja zwołała kolejny kongres, na którym obalono zarzuty wobec Bakunina. Międzynarodowy Kongres poparł całkowicie Bakunina, potępiając Radę Generalną Marksa i jej plany. W ich opinii obowiązkiem robotników było zniszczenie władzy politycznej, odrzucono kompromis z burżuazyjną polityką, łącznie z parlamentaryzmem, zaś organizowanie nowych instytucji, skupiających polityczną władzę, uznano za równie niebezpieczne, jak jakiegokolwiek istniejące rządy. Kongres ten był absolutną porażką dla Marksa. W odpowiedzi przeniósł on Radę Generalną do bezpiecznego Nowego Jorku, gdzie powoli gasła w izolacji.

Wyczerpany ciągłą walką i zmęczony oszczerstwami i intrygami marksistów, Bakunin zmarł 1 lipca 1876 roku w Bernie. W Europie stał się bohaterską - niemalże mityczną - postacią.

Jego spuścizna jest olbrzymia. Idee, jakie rozwijał w ciągu dziesięciu ostatnich lat życia, rozpowszechniły się szybko w Rosji, a teorie kolektywistycznego anarchizmu i rewolucji stały się podstawą anarcho-syndykalizmu, który zainspirował masowe ruchy we Francji oraz bojowników Rewolucji Hiszpańskiej 1936 roku. Lecz, co najważniejsze, bakuninowska pionierska i dogłębna krytyka autorytarnego (lub państwowego) socjalizmu, jak i jego trafne przewidywania dalszego rozwoju wydarzeń, aktualne są do dziś.

"Moje imię będzie żyć i z nim wiązać się będzie prawdziwa, uzasadniona chwała bezlitosnego i nieprzejednanego przeciwnika, nie jakichś osób, lecz ich autorytarnych teorii, ich żalonych i ohydnych pretensji do światowej dyktatury."

Anarcho-Biblioteka
Dobry pieróg to wywrotowy pieróg

Clifford Harper
Bakunin - W sercu ludowej burzy...

bakunin.pl

Tekst jest fragmentem książki Clifforda Harpera "Anarchia w obrazkach", wydanej w 2004 roku przez Anarchistyczną Inicjatywę Wydawniczą.

pl.anarchistlibraries.net